

hvor flere tolkninger må være mulige, og en note ville i sådanne tilfælde være en støtte for læseren; for selv med 1751-udgaven i hånden er det ikke enhver givet at gennemskue den slags tilfælde, og man havde gerne modtaget hjælp fra de lærde oversættere. At udarbejde en kommentar bliver imidlertid så omfattende en opgave, at det er ganske rimeligt, at den løses for sig. Foreløbig skal oversættelsen hilses velkommen som en såre rosværdig bedrift.

SIGURD JENSEN

STURE PETRÉN, STIG JÄGERSKIÖLD, TORD O:SON NORDBERG: Svea hovrätt. Studier till 350-årsminnet. Stockholm, Norstedt, 1964. 409 sider. Ill. 49 sv. kr. (indb.).

Festskriftet er sammensat af tre af hinanden uafhængige studier samt en personfortegnelse udarbejdet af hovrättsfiskalen Lars-Göran Åsbring.

Den første afhandling, »Hovrättens uppbyggnad 1614–1654«, (114 sider med noter og illustrationer) er skrevet af hovrättspresident Sture Petrén. Den er inddelt i to hovedafsnit, hvoraf det første hedder »Hovrätten och den högsta domsmakten« og det andet »Organisation och personal«. I denne særdeles velskrevne afhandling gennemgås hovrättens udvikling i de første handlingsmættede 40 år. Hovrätten var tænkt som en permanent domstol til udøvelse af den højeste domsmagt, men meningsforskelle domstolen og kongen imellem bevirkede, at kongen ofte hævdede sin position som den højeste domsmagt. Med indførelsen af det særlige revisionsinstitut *beneficium revisionis* som et særligt retsmiddel imod hovrättens domme tabte domstolen yderligere terræn.

I andet afsnit gives en række konkrete oplysninger om selve domstolens opbygning, og man lærer i denne forbindelse, at en kollegialret var en nydannelse i datidens Sverige. Forfatteren slutter sin afhandling med en gennemgang af domstolens personel og dets forhold – fra præsidenten og ned til det mindste retsbud. Af særlig interesse er to underafsnit, som omhandler de problemer, der var forbundet med udnævnelsen af dommere og med hele domstolspersonalets aflønningsforhold.

Det største og vægtigste bidrag til festskriftet er forfattet af professor, jur. og fil. dr. Stig Jägerskiöld. Han kalder sin afhandling »Hovrätten under den karolinska tiden och till 1734 års lag (1654–1734)« (215 sider med noter og illustrationer). Det er et systematisk gennemtænkt, pædagogisk og yderst fængslende arbejde gennemsyret af respekt for den ærværdige jubilar.

De to første af afhandlingens fem kapitler handler om henholdsvis »Hovrättens domare och advokater« og »Jurisdiktionskompetens och organisation«. De fortsætter og kompletterer Petréns afhandling på udmærket vis, selvom de på sine steder overlapper denne. Også Jägerskiöld beskæftiger sig med det centrale problem om hovrättens stilling i forhold til kongemagten og til de skiftende indehavere af denne. Iblant rettens medlemmer var der nogle, som tillige var medlemmer af rigsrådet. De formidlede en nær kontakt mellem rigsrådet og retten, hvilket bl. a. ytrede sig derved, at hovrätten i tvivlsomme sager underhånden kunne optage kontakt med rigsrådet, der i lange tider fungerede

som regering. I mangel af klar lov kunne hovrätten indhente besked hos rigsrådet om, hvad der skulle anses for at være gældende ret.

I forbindelse med omtalen af rettens betjente beskrives det særlige auskultantsystem. Auskultanterne var juridiske studerende på ulønnet volontørtjeneste ved domstolen. Til gengæld for den indsigt og erfaring, som de unge mennesker således kunne vinde, skulle de gå dommerne til hånde i det daglige arbejde. Det var en glimrende chance for de vordende jurister. Desværre viste det sig, at mange af dem ikke kunne leve op til den tillid, man viste dem. Når en sag var færdigbehandlet, vidste sagens parter inklusive det halve Stockholm aldeles omgående, hvad der var blevet snakket om. Af nysgerrighed tog de ofte sager og akter til gennemlæsning og lod dem bagefter ligge og flyde, så det kunne ske, at skrivelser kom bort. Den manglende kontrol med dem fristede også uvedkommende til at udgive sig for auskultanter og optræde på rettens vegne. En skønne dag blev det hovrätten for meget, og fra 1693 indskrænkedes auskultantvæsenet betragteligt.

Det sidste afsnit i kapitel II påkalder også interesse. Det kaldes kort og godt »Arbetsresultaten«. Forfatteren stiller her først to mere konkrete spørgsmål, dels: hvormange domme, resolutioner etc. har domstolen udfærdiget i denne periode, og dels: hvilke straffe idømtes? Med eksakte, statistiske oplysninger, så langt materialet rækker, leverer Jägerskiöld en glimrende oversigt over domstolens mangeartede aktiviteter. Et tredje og mere abstrakt spørgsmål, der i sin dramatiske udformning lyder som følger: »Var hovrätten en bloddomstol eller et redskab for en mere human retspleje?« – besvares først fuldtud i sidste kapitel.

Kapitel III handler om forholdet mellem hovrätten og de retskilder, på grundlag af hvilke den skulle træffe sine afgørelser. Om de ældre retskilder, »lands- och stadslagen« fra 1300-tallet, hedder det, at de var meget utilstrækkelige, mens det om de yngre, forfatninger, kgl. resolutioner, rigsdagsbeslutninger m.v., gjaldt, at de var vanskelige at få overblik over. Efter tidens retskildelære stammede imidlertid al ret fra naturens eller Guds lov, således at visse almene sætninger i enhver ret var fælles for alle, og derfor kunne hovrätten indtil enevælden følge såvel svensk som fremmed ret, f. eks. *corpus iuris civilis*, ligesom man kunne følge tidligere afsagte domme, præjudikater. Efter enevældens indførelse skærpedes kravet til den skrevne ret, og man kunne ikke længere påberåbe sig fremmed ret.

Hovrättens adgang til at »arbitrere«, som det kaldes, d.v.s. til at afvige fra skreven ret eller fast praksis på grund af særlige omstændigheder, var efter Jägerskiölds opfattelse en nødvendig sikkerhedsventil i et retssamfund, hvor lovenes mangelfuldhed var så evident. Denne adgang tilkom kun hovrätten, hvilket undergravede underretternes reputation. Det kunne ikke skjules, at deres praksis ikke altid var i overensstemmelse med overinstansernes. Med tiden foretrak retten selv at indhente kongens samtykke til at arbitrere, og i 1684 mistede man endegyldigt arbitreringsprivilegiet.

Alternativet til arbitreringsgen var oprindeligt *referens* til kongen for at indhente vejledning og tilladelse til at gøre undtagelser. Med tiden blev det dog mere almindeligt, at hovrättens domme forelagdes kongen som appelinstant, eller at den dømte søgte benådning eller genoptagelse. Denne *referens* betød vel en

indskrænkning af domstolens selvstændighed, men også det positive, at retten især i straffesager formåede at få mildnet de strenge strafferegler og at vinde gehør for mere nuancerede synspunkter.

I kapitel IV gennemgås rettergangsreglerne, de gamle og deres afløser, problemerne i forbindelse med bevisvurderingen, voteringen o. a. Under afsnittet om retsprotokollen fortælles om den retshistorisk værdifulde, såkaldte *codex rationum*, hvori dommernes vota opbevaredes. Indtil 1656 var den hemmelig, og den tabte helt sin betydning i 1682, da der indførtes motiveringspligt.

Kapitel V hedder »Sammanfattande återblick«. Her gives svaret på spørgsmålet, om Svea hovrätt var en bloddomstol. Det var den efter Jägerskiölds mening ikke, tværtimod kæmpede den for humanitet og tolerance og på trods af vekslende politiske forhold for retsordenens objektivitet.

Det er lykkedes Jägerskiöld på en særdeles læseværdig måde at beskrive hovrättens udvikling i en vigtig periode både i rigets og dens egen historie. Han har meget levende skildret domstolens betydning for retsdannelsen, og han slutter af med et afsnit, hvori han tager det for en retshistoriker utraditionelle, men såre interessante skridt at sætte domstolen ind i dens samfundspolitiske sammenhæng.

Den tredje afhandling i festskriftet er forfattet af stadsantikvar, fil. dr. Tord O:son Nordberg. Han kalder sit bidrag »Hovrättens ämbetslokaler« (54 sider med noter og illustrationer). I den første tid efter oprettelsen boede hovrätten på Stockholm Slott, men på grund af ildebrande og andre ubehageligheder flyttede den i mange år omkring i de store stockholmske palæer og huse. Nordberg giver en detailleret og interessevækkende beskrivelse af disse bygninger, deres forhistorie og indretning under henvisning til et stort illustrationsmateriale. I 1756 flyttede Svea hovrätt ind i det nyindrettede Kungshus på Riddarholmen, det gamle Wrangelske palæ, hvor hovrätten har sæde den dag i dag. Nordberg fører i modsætning til de to andre forfattere af festskriftet sit arbejde frem til 1940'erne.

INGER SKYUM-NIELSEN, f. DÜBECK

Viborg Landstings Dombøger 1616. Sagsreferater og domskonklusioner. Udgivet af Landsarkivet for Nørrejylland ved POUL RASMUSSEN. Landsarkivet for Nørrejylland, Viborg, 1965. X+390 sider. 18 kr.

De gamle dombogers store værdi som historiske kilder fremgår ikke mindst af, at flere af vore udgiverselskaber forlængst er i gang med at udgive såvel tingbøger fra førsteinstans som selve rigsdomstolens protokoller. Hidtil har vi dog måttet savne landstingene i denne forbindelse, hvad der er såre beklageligt, dels fordi så få af rigets indbyggere overhovedet kom i berøring med rettertinget, dels fordi menigmands instans, herredstinget, overvejende beskæftigede sig med forholdsvist ligegyldige gælds- og »politisager«. Det må derfor hilses med glæde, at Landsarkivet for Nørrejylland omgås med planer om at udgive de ældste (vist en fem) landstingsdombøger fra spredte år mellem 1569 og 1612. For tiden efter 1616, fra hvilket år der for første gang foreligger bevarede bind fra samtlige tre (topografisk inddelte) dombogsrækker, har Landsarkivet desværre ikke anset